

תוכן עניינים

מבוא- עמ' 3

1. תימן : היסטוריה, פוליטיקה ומאפיינים- עמ' 4
 - 1.1 הדמוגרפיה בתימן : אפיונים דתיים ומבנים שבטיים- עמ' 4
 - 1.2 הפוליטיקה, המלחמות והמהפכות בתימן- עמ' 5
 - 1.3 "האביב הערבי" והשפעתו על תימן- עמ' 9
 - 1.4 המצב הכלכלי- עמ' 11
 - 1.5 תימן כקרקע פורייה להתפתחות של ארגון טרור- עמ' 12
2. אל קאעידה והתבססותו בתימן- עמ' 17
 - 2.1 אל קאעידה : הרקע- עמ' 17
 - 2.2 התפתחותו של ארגון אל קאעידה על פי מודל חמשת השלבים- עמ' 20

דיון ומסקנות- עמ' 25

רשימת מקורות- עמ' 28

מבוא

מחקרים רבים מתארים את תימן הנוכחית כימדינה כושלת' המהווה קרקע פורייה לצמיחתם של ארגוני טרור. מדינה בה חלה התמוטטות המבנה השלטוני והפוליטי ואובדן היכולת של המדינה לאכוף חוק וסדר. ואולם, כפי שמתארת סינקלייר (2012) לא תמיד הייתה תימן במצב כזה. הגיאוגרף היווני-רומי תלמי, כינה את האזור "ערב המאושרת" והתפעל מיציבותו ואושרו. שליטי שבא מהתקופה הקדם אסלאמית הרחיבו את האימפריה שלהם דרך קרן אפריקה והקימו במאה השנייה לספירה מבנים ארכיטקטוניים מופלאים. לאחר שהתפשט האסלאם באזור בשנות השלושים של המאה השביעית לספירה, נעה אותה 'ערב המאושרת' בין תקופות של אחדות לפילוג עמוק. במאה ה-19 ניסו העות'מאניים בצפון, ומאוחר יותר הבריטים בדרום, להשליט את מרותם, אך כוונותיהם סוכלו על ידי שבטיה הלוחמניים של תימן ובזכות הגיאוגרפיה שלה- עמקים צרים, רכסי הרים מסחררים בגובהם.

סאלח, קצין בעל השכלה מועטה, אך אם זאת פיקח וערמומי היה האחרון בשורת מנהיגים שניסו להטיל את מרותם על תימן. ב-1978 עלה סאלח לשלטון בצפון תימן, ו-12 שנים מאוחר יותר פיקח על האיחוד של הצפון והדרום. הוא כרת בריתות עם שיחיים שבטיים ומנהיגים אסלאמיים וקנה נאמנות בעזרת שוחד וטובות הנאה פוליטיות. סאלח הציב רבים מבני משפחתו בעמדות כוח בצבא ובשירותי הביון ואפשר לשחיתות לחדור לכל אורחות החיים בתימן. ואולם, בתקופתו של סאלח נשמר יחסית 'הסדר במדינה' שלמעשה התפרר לחלוטין עם תחילתו של ה'אביב הערבי' אשר הביא להסלמתם של מגוון הסכסוכים והבעיות המורכבות שליוו את המדינה לאורך ההיסטוריה שלה.

כפי שטוענים קרונפלד וגוז'נסקי (2014) תימן מהווה מעין מיקרוקוסמוס בו מתמזגים להם כל המאפיינים של העולם הערבי בימינו- מאפיינים אלו כוללים את המתיחות הסוניית שיעית והערבית- איראנית, האלימות על בסיס שבטי ואתני ומאבקי הכוח בין האליטות המרכיבות את המדינה. כמו כן, המבנה הדמוגרפי-חברתי של תימן, הפיצול השבטי, מלחמות- האזרחים המתמשכות והעדר שלטון מרכזי אפקטיבי הפכו את תימן לזירה נוחה להתפתחות האסלאם הרדיקלי.

עבודה זו מבקשת לנתח את התפתחות ארגון אל קאעידה בתימן תוך היעזרו במודל חמשת השלבים להתפתחות ארגונים וכן לבחון האם תימן מהווה מקום נוח להתפתחותו של ארגון טרור ומדוע? השערת המחקר הינה כי תימן מהווה מקום נוח להתפתחותו של ארגון טרור בשל היותה מדינה כושלת בעלת מצב כלכלי ירוד, מחסור חמור במים, ומאבקים פנימיים קשים ומורכבים.

1. תימן: היסטוריה, פוליטיקה ומאפיינים

על מנת לבחון את היותה של תימן תשתית נוחה להתפתחותו של ארגון טרור מסוגו של קאעידה, ראשית ברצוני לסקור את מאפייניה הייחודיים של המדינה על מנת שאוכל לבחון בהמשך כיצד מאפיינים אלו עשויים היו להוות גורמים להתפתחותו ושגשוגו של ארגון הטרור על אדמתה של תימן. להלן אסקור את הדמוגרפיה בתימן, הפוליטיקה והכלכלה הייחודיות.

1.1 הדמוגרפיה בתימן: אפיונים דתיים ומבנים שבטיים

תימן קיבלה על עצמה את עולו של האסלאם בשנת 628 והייתה לחלק מהאימפריה האסלאמית. כעבור שתי מאות נקטע שלטונה של האימפריה העבאסית בתימן על-ידי שושלת זידית מקומית, אירוע שסימל את הופעתה של מסורת דתית ייחודית בתימן. מראשית המאה העשירית אימצו שבטי ההר התימני (בצפון הארץ, מהעיר תעז צפונה) את הזידיה-ענף מן השיעה, הגורס כי האמאם השיעי לא נעלם. הזידיה היא אפוא פלג של השיעה וקרויה על שם מייסדה, זיד אבן עלי זין אל-עאבדין, נכדו של האמאם חוסיין (ונינו של הח'ליף הרביעי עליו). גם הזידיה נצמדה לעיקרון שרק צאצא ישיר לנביא (אהל אל-בית) ראוי לשמש אמאם ולהנהיג את הקהילה האסלאמית. אך בניגוד לשאר זרמי השיעה פיתחה הזידיה תפיסות מתונות יחסית, הכירה בלגיטימיות של שלושת הח'ליפים שקדמו לעלי ודחתה את התפיסה המשיחית של "האמאם הנעלם". לא בכדי כונתה הזידיה לעתים "האסכולה החמישית" של האסלאם הסוני (רבי, 2014).

במאות הראשונות שמאז הופעת האסלאם התפתחו בתימן שתי קהילות דתיות בולטות: הזידים והשאפעיים. לחלוקה הזידית-שאפעית, חלוקה בעלת חשיבות מכרעת בהיסטוריה התימנית, היה גם ביטוי גיאוגרפי. במהלך המאות התרכזו הזידים ברמות ההרריות בצפון הארץ ובצפון מזרחה, בעוד השאפעיים אכלסו את הרמה הדרומית ואת חבל התיאמה. מעמדם של ראשי הזידיה כמתווכים ובוררים מוסכמים בעיני שבטי הצפון סייע לביסוס ההגמוניה שלהם ברמה הפוליטית ולהפצת אמונתם הדתית. בחלק הדרומי של צפון-תימן, במרכזים העירוניים ולאורך רצועת החוף, שכנה האוכלוסייה הסונית-שאפעית. השאפעיים היו יושבי עיר, ורק מקצתם היו מאורגנים ביחידות שבטיות. בעוד האוכלוסייה השאפעית המאכלסת את התיאמה ודרום-תימן הייתה, מתוקף חשיפתה להשפעות חיצוניות, בעלת גוון קוסמופוליטי, נשארה האוכלוסייה הזידית השבטית באזורי ההרים ובצפון מבודדת ומסוגרת יחסית (רבי, 2014).

לטענתו של שי (2004) ההבדלים בין שתי הקהילות הדתיות בתימן אינם אפוא דתיים גרידא – כלומר אינם מצטמצמים לשאלות של דוגמה ופולחן – אלא גם תרבותיים, חברתיים ופוליטיים. הבדלים תרבותיים